

RECEP ŞÜKRÜ APUHAN

ÇANAKKALE GEÇİLMEZ

BİR DESTANIN ÖYKÜSÜ

GENİŞLETİLMİŞ
22.
BASKI

YILDIZ
11

ÇANAKKALE GEÇİLMEZ

Bir Destanın Öyküsü

Recep Şükrü Apuhan

Türk Tarihi

TİMAŞ YAYINLARI | 1222
Popüler Tarih Dizisi | 5

KAPAK TASARIMI
Kerem Miralem

İÇ TASARIM
Tamer Turp

1. BASKI
Şubat 2009, İstanbul

22. BASKI
Mart 2018, İstanbul

ISBN

ISBN: 978-975-263-140-3

9 789752 631403

TİMAŞ YAYINLARI

Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr
timas@timas.com.tr

   timasyaingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT

Çağlayan Basım Yayın A.Ş.
Sarıncı yolu No:7 Gaziemir / İzmir
Tel: (0232) 274 22 15
Sertifika No: 11314

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm

I. DÜNYA SAVAŞ'INDA ÇANAKKALE CEPHESİ / 11

İkinci Bölüm

BOĞAZ'DA BÜYÜK SAVAŞ / 31

Üçüncü Bölüm

KARA MUHAREBELERİ / 53

Dördüncü Bölüm

SAVAŞIN İÇİNDEN / 195

Beşinci Bölüm

KARAYÖRÜK DERESİNDEN MATARAMA
KAN DOLDU / 251

Altıncı Bölüm

SENİ BEN CANIMLA TAMAMLADIM / 293

YARARLANILAN KAYNAKLAR / 315

ÖNSÖZ

İngiltere ve Fransa, Türkiye'ye başkentinin kapısında saldırdı. Çanakkale'yi geçip İstanbul'u işgal edecekler, Osmanlı Devleti'ni yıkarak topraklarını paylaşacaklar ve şanlı bir tarihi sömürgeleştirceklerdi.

“Türkler, Boğaz'da gemilerimizin ilk dumanı görüldüğünde tüfeklerini atıp teslim olacaklardır.” diyorlardı. “Türklerin gırtlığı bu Boğaz'dadır. O Boğaz'ı şöyle demir bir pençeyle sıkıverdik mi o köhne devlet cansız kollarımıza yığılıverecektir.” diyorlardı. “Hindistan bile hem de bir kolu bağlı olarak Türkleri yener.” diyorlardı. “Türklerden Viyana kapılarına dayanmalarının hesabını soracağız.” diyorlardı. “İstanbul'un fethinin intikamını alacağız.” diyorlardı. “Türkleri yalnız yenmekle kalmayacağız, onları Anadolu'dan, geldikleri yere, Asya'ya süreceğiz.” diyorlardı.

Çağın en güçlü devletleriydi bunlar. “Yenilmez Armada” deniyordu İngiliz donanmasına. “200 yıldır yenilmeyen bu donanmayı yenmek hayaldir.” deniyordu. Bu iki devlet çok üstün bir ateş gücüne sahipti. Çanakkale'de Fransızlar, bir anda tek bir noktaya 12 bin, küçük bir tepeye 40 bin top mermisi atarken, İngilizler sekiz saatte siperlerimize 50 bin top mermisi yağdırırken, Türk topçu subayları, yeterince mermi olmadığından “Yumrukları sıkılı” dolaşıyorlardı cephede. Son beş mermisi kaldığında sapsarı olmuş, yemekten içmekten kesilmişti batarya komutanı Yüzbaşı Sıtkı.

Bu ateşi namus, haysiyet, gurur ve aşk karşıladı Çanakkale’de. Vatan aşkı. Hürriyet aşkı. Esareti boğdu bu aşk. Türk askeri bu aşkın süngüsü ve dipçığı ile daldı düşmanın ateş sağanaklarına. Saf, katışıksız imanın zafer narasıydı bu. Dağıttı düşmanı bu nara, korkuttu, çaresiz bıraktı. Şimdi, “Sanki çadırımda biri var. Hepimiz lanetlenmiş gibiyiz.” diyordu düşman kuvvetleri Başkomutanı General Hamilton. “Mısır’da ve İngiltere’de kim varsa Çanakkale’ye yetiştirin!” diye bağınyordu İngiltere Savaş Bakanı Lord Kitchener. “Ordumuz silindi.” diye yazıyordu gazeteci Bartlett.

Neler olmuştu Çanakkale’de? Neler oluyordu? Neler olacaktı?

25 Nisan 1915’te Seddülbahir’de düşmanı 26. Alay’ın 1300 mevcutlu 3. Taburu karşıladı. Gece yarısına kadar 15 bin düşman askerini kıyıları çakıp düşmanın Alçıtepe’ye ulaşmasını önledi bu 1300 Mehmetçik. Ve General Aspinall-Oglander, “Biz o gün Seddülbahir’de en az 10 bin askerle savaştığımızı zannettik.” dedi sonradan. En az 10 bin asker gücünde dövüştü 1300 Mehmetçik. Sayılarının o kadar az olmasına ve bütün gün var güçleriyle oradan oraya atılıp yorgun ve bitkin düşmüş olmalarına rağmen, akşam olduğunda, düşmanı denize dökemedikleri için bir mahcubiyet hissediyordu 3. Tabur!

Düşman taarruzu korkunçtu 6 Ağustos 1915’te. 250 mevcutlu bölüklerde 30’ar 40’ar asker kalmıştı. Siperlerimiz tamamen şehitlerle dolmuştu. Taburlar ne yapacaklarını şaşırılmış durumdaydı. 42. Alay Komutanı Binbaşı Ahmet Nuri, “Madem siperler doldu, şehitleri üst üste dizin, arkasından ateş edin.” emrini verdi. Mehmetçik, şehit arkadaşlarından siper yaptı kendine! Cesetlerimiz de dövüştü Çanakkale’de.

6 Mayıs 1915 günü, Ağadere sahra hastanesi yaralılarla dolup taşmıştı yine. Dr. Behçet Sabit (Erduran) Bey’in önündeki yaralının bacağından bir parça kopmuştu. Üzgün değildi Mehmetçik. Sanki o anda tarihlere Çanakkale’yi anlatmak, orada vatani nasıl bir öfke ve hırsı savunduğumuzu kayıtlara geçirmek ister gibiydi.

Kahramanlığın, aşkın, fedakârlığın en güzel şiirini oracıkta yazı-
vermekti sanki tek arzusu. Acılar içinde kıvranıırken Dr. Behçet
Sabit Bey'e dedi ki:

“Vurulduğum, yaralandım, buna yanmam. Attığım kurşunlarla
ne kadar düşmanı vatanımdan, toprağımdan defettim bilemem.
Yalnız birkaçını kendi süngümle defedemediğıime yanıyorum.”

Zafer, bu kutsal öfkenin olmalıydı. Öyle de oldu. İnancın zafer
yürüyüşü, mağrur İngiliz-Fransız ordusunun sırtında bitti.

Alman Binbaşı Mühlman, “İngilizler, Türklerden büyülenmiş-
lerdi.” der. Düşman kaçtıktan sonra Fransız siperlerini dolaşan
Binbaşı Ahmet Nuri Bey, siperler arasındaki yollardan birinde,
Fransız askerlerinin bıraktıkları bir yazı gördü: “L'honneur au
Turc.” Şeref Türklerindir!

Bu kitap, destanları-efsaneleri kıskandıran bir zaferin uzun ve
derin öyküsünü, bir öz halinde ve hızla anlatmak istedi. Bu kitap,
daha geniş ve ayrıntılı Çanakkale okumalarını teşvik etmek, bunu
yapacak olanlar için bir giriş olmak istedi.

İlk baskısı 2009 yılında yapılan kitaba bu yeni baskısında geniş
ilaveler yapma, kurguyu yeniden düzenleme imkanı bulduk. Timaş
Yayımlarına şükranım sonsuzdur.

İlk bölümde I. Dünya Savaşı, Türkiye'nin savaşa girişi ve
Çanakkale Cephesi'nin nasıl ve niçin açıldığı ele alındı. İkinci
bölümü, öncesiyle birlikte 18 Mart 1915'e ayırdık. O büyük zafer
gününe. “Yenilmez Armada”nın, Düşman Kuvvetleri Başkomu-
tanı Hamilton'ın ifadesiyle, “Cenaze Alayı”na döndüğü güne.
Üçüncü bölümde kara muharebeleri özetlendi. Bu muharebeleri
hiç olmazsa ana hatlarıyla bilmeden Çanakkale'yi anlamak müm-
kün değildir. Çanakkale'nin ruhuna odaklanan herkesin aradığı,
anlatmaktan ve dinlemekten haz duyduğu bütün “Sırlar” o mu-
harebelerin içindedir. Dördüncü bölümde savaşın içine gireceğiz
ve savaşın hangi şartlar altında sürdürüldüğünü daha yakından

göreceğiz. Yaralılar, hastalıklar, siperler gibi konular bu bölümde özetlendi. Beşinci bölüm, kahramanlığın, fedakarlığın ve kararlılığın öykülerinden oluşuyor. Altıncı bölüm, Çanakkale ruhunun ve savaşın sonuçlarının kısaca incelendiği yerdir.

Bu kitabın tek bir amacı vardır. Türkiye'nin yarınları üzerinde sorumluluk duyan insanların çoğalması için gayret gösterenlere küçük de olsa bir hizmet sunmak. Çünkü biliyoruz ki bir milletin her yönden gelişip büyümesi, o milletin fertlerindeki sorumluluk duygusunun gücüne bağlıdır.

Yine kanlı bir boğuşmanın ardından, 13. Tümen, 60. Alay, I. Tabur'un emir subayı ,ön hatlara gelerek Harputlu Ömer Çavuş'a sordu: "Siperler hep elimizde mi?" "Hayır" dedi Ömer Çavuş: "Yusuf Efendi siperlerinin üç mangalık bir kısmında düşman var. Çünkü orada sağ kalan erimiz yoktur."

Gözleriyle gördüğümüz şehitlerimiz, hayatlarını hür, bağımsız, başı dik yaşamamız için feda ettiler. Öyleyse onları unutarak yaşamak, esir yaşamaktır. Onları unuttuğunuz anda esarete düşmüşsünüz demektir. Bir şehidi unutmak, düşmana bir siper teslim etmektir. Bazı milletlerin yaşaması, tamamen hatıralarını, hafızalarını canlı tutabilmeleriyle mümkündür. Bu kitap, onları hatırlatan seslerden bir ses olabilirse ne mutlu ona.

Bütün şehitlerimize el emeği, göz nuru Fatihalarla.

Saygılarımla.

Recep Şükrü Apuhan.

Birinci Bölüm

I. DÜNYA SAVAŞ'INDA ÇANAKKALE CEPHESİ

SAVAŞ BAŞLIYOR

19. yüzyılda dünyanın en güçlü devleti İngiltere'ydi. Dünyaya altın rezervinin yüzde sekseni bu devletin tasarrufundaydı.¹ Yüzyılın sonuna doğru 1.5-2 milyar olduğu tahmin edilen dünya nüfusunun yarısını İngiltere kontrol ediyordu. Paul Kennedy'nin ifadesiyle, herhangi bir İngiliz şöyle düşünüyordu: "Kuzey Amerika, Rusya ovaları, bizim ekin tarlalarımızdır. Avustralya' da koyun çiftliklerimiz, Arjantin' de öküz sürülerimiz vardır. Peru, Güney Amerika ve Avustralya altını Londra'ya akar. Hindular ve Çinliler çayı bizim için yetiştirirler. Tüm Hint adaları, kahve, şeker ve baharat çiftliklerimizdir. İspanya ve Fransa bağımız, Akdeniz meyve bahçemizdir. Pamuk alanlarımız artık dünyadaki sıcak bölgelerin her yanına yayılmaktadır..."²

Büyük bir deniz gücüne sahip olan İngiltere, egemenliği veya nüfuzu altındaki halkların bütün kaynaklarından alabildiğine faydalanıyordu. Buna "Sömürgecilik" denmekteydi. Sömürgecilikte ikinci büyük güç Fransa'ydı.

İngiltere' nin İngiliz olmayanları hor gören politikalarından ve sömürgecilikle elde ettiği güçten nefret eden Almanya gittikçe kuvvetleniyor ve sömürgecilikte pay sahibi olmak istiyordu. 1888'

1 "Yaşadığımız Yüzyıl", *Yıllarboyu Tarih Dergisi*, 1.Fasikül, Nisan 1978, sayı: 20.

2 Prof. Dr. Refik Turan, "Tarihi Seyir ve Çanakkale'de Değişen Tarih", ATAM, Sayı 30, Kasım 1994.

de İmparator olan II.Wilhelm, “Güçlü ordu, güçlü donanma” siyasetiyle Alman milliyetçiliğine hız verdi. 1894’te İngiltere’de yapılan deniz geçidi törenlerine katılan Alman filosunun gücü şaşkınlığa yol açtı. İmparator’un filoya komuta eden Prens Henry’e gönderdiği telgraf da tam bir meydan okumaydı. Bu telgraf, İngiliz gazetelerinde yayınlandığında, şaşkınlık öfke ve endişeye dönüştü. İmparator, telgrafında “Seni oraya kıymetsiz bir filonun başında gönderdiğim için üzgünüm. Fakat donanmamız 1914’te kara ordumuz kadar güçlü olacaktır.” diyordu.³ II.Wilhelm’in İngiliz ordusuna öfkesi büyüktür: “Aşağılık küçük ordu.”⁴

1870’de İngiltere’nin ihracatı Almanya ve ABD’nin toplam ihracatından fazlaydı. Almanya 1913’de ihracatta İngiltere’yi yakaladı ve büyük bir deniz gücü olmayı da başardı.⁵

1900’de Alman Deutsche Bank yatırımlarını arttırır, Alman ordusu dakikada sekiz atış yapan 77 mm.lik toplarını dökerken, Ruhr bölgesi sanayicileri de var güçleriyle büyük Almanya için çalışıyorlardı. Bu durum karşısında İngiltere’de Alman tehlikesine dikkat çeken politikacılar yükselişe geçti. Bunlardan biri de birkaç yıl sonra Çanakkale’ye saldırmak gerektiğini şiddetle savunacak olan Winston Churchill idi.

Rusya 1905’de Uzakdoğu’da Japonya tarafından durdurulunca Balkanlara dönmüş, Slav ırkını (Slavlığı) koruma siyasetine ağırlık vermişti. Almanya, Balkanlarda söz hakkı isteyen Avusturya’nın yanındaydı ve Slav ırkının Cermen ırkını ezmesine izin veremezdi.⁶ 1893’ten beri Fransa’nın yanında olan Rusya, Alman tehlikesi karşısında İngiltere’ye de yaklaşmaya başladı. Aynı tehlike karşısında İngiltere-Fransa anlaşmazlığı da 1904’de bir dostluk

3 Kazım Karabekir, *I. Cihan Harbine Niçin Girdik?*, c.1, Emre Yayınları, İstanbul 1994, s. 224.

4 *Tema Larousse*. c. 1, s. 226.

5 “Kurtuluş Savaşımız”, T.C Dışişleri Bakanlığı, sayı: xviii, 1973.

6 Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1983, c. 7, s. 283.

Gavrilo Princip suikastten sonra, yakalanırken...

anlaşmasıyla sona erdirilmişti. Almanya-Avusturya işbirliği ise Fransa'yı iyice Rusya'ya yaklaştırdı. 1871'de Almanya'ya yenilen Fransa, yalnız İngiltere'nin dostluğu ile yetinemezdi. İngiltere'nin Rusya ile yakınlığı da önemli ölçüde onun Rusya'nın insan gücünden faydalanmak arzusuna dayanıyordu.

Sonuçta sömürgeciler ve onların müttefikleri arasında iki blok ortaya çıktı. İngiltere, Fransa ve Rusya, "Üçlü İtilâf"ı (Üçlü Anlaşma); Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya "Üçlü İttifak"ı oluşturdu. 1908'de Avusturya'nın hukuken Osmanlı Devleti'ne bağlı Bosna Hersek'i topraklarına katmasıyla gerilim son derece yükseldi. Rusya, Almanya karşısında iyice korkuya kapılmıştı. Dünya, artık büyük bir savaşı bekliyordu.

Avusturya-Macaristan tahtının veliaht Prensi François Ferdinand, 28 Haziran 1914'te Saraybosna'da 19 yaşındaki Sırp

öğrenci Gavrilo Princip tarafından öldürüldü. Bu kıvılcım, barut fıçısını tutuşturmak için yeterliydi. Avusturya, Almanya'nın işaretiyle 28 Temmuz'da Sırbistan'ın başkenti Belgrad'ı bombaladı. Sırbistan'ın koruyucusu olan Rusya derhal seferberlik başlattı, Almanya hiç gecikmedi. 1 Ağustos 1914'te Rusya'ya, 3 Ağustos 1914'te hızla ezip geçmesi gereken Belçika ve Fransa'ya savaş ilan etti. Almanya'nın Rusya ve Fransa'yı yeneceğine kesinlikle inanan İngiltere, sonrasında Almanya ile bire bir karşı karşıya gelmeyi akıllıca bulmadı ve 4 Ağustos'ta Almanya'ya savaş açtı.⁷ İtalya sonradan başta 12 Adalar olmak üzere Osmanlı'dan toprak vaadi karşılığında saf değiştirerek İngiltere'nin yanına geçti. Daha sonra Osmanlı Devleti ve Bulgaristan İttifak'ın; Romanya, Yunanistan, Japonya ve ABD İtilaf'ın yanında savaşa gireceklerdir. Sırbistan ve soydaşı Karadağ elbette İtilâf safında savaşa girmişlerdi.⁸

Dört yıl içinde iki taraftan 65.6 milyon asker fiilen savaşa katıldı. Bunların 42.7 milyonu İtilâf, 22.9 milyonu İttifak devletlerinin askeriydi. Savaşta 10 milyona yakın asker ve bir o kadar da sivil hayatını kaybetti.⁹

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girişi

Osmanlı Devleti, 1877'de Rusya ile tuttuğu savaşta felaket üstüne felaket yaşadı. Toprak kaybı çok büyüktü. Savaş süresince Balkanlardaki Müslüman halk işkencelerle ve katliamla dolu bir baskıya maruz kaldı. Sırp-Bulgar çeteleri 300 bin Müslümanı katletti. 1 milyon Müslüman da Anadolu'ya göç etti. Savaş bittiğinde Balkanlardaki Osmanlı egemenliği sona ermişti. Elde kalan yalnızca Selanik, Manastır ve Kosova Vilayetleriydi.¹⁰

7 Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi*, İstanbul 1998, c. 1, s. 653.

8 5 Ağustos'ta Avusturya Rusya'ya, Karadağ Avusturya'ya; bir gün sonra Sırbistan Almanya'ya, 11 Ağustos'ta Karadağ Almanya'ya, Fransa Avusturya'ya; 13 Ağustos'ta İngiltere Avusturya'ya savaş ilan etti.

9 Yılmaz Öztuna, *a. g. e.*, s. 654.

10 Recep Şükrü Apuhan, *Asla Yenilmeyeceksin*, Timaş Yayınları, sayfa 51-60.

1877-78 Savaşı'ndan sonra, düşmanları, Osmanlı Devleti'ne indirilecek son darbe için seferber oldu. Osmanlı, 1878-1912 arasını ağır bir kuşatma altında geçirdi. Anadolu'da Ermeni çeteleri, Arap bölgelerinde Arap ayrılıkçılar silahlandırıldı ve bunlar daima ayaklanmaları için kışkırtıldı. Balkanlarda elde kalan son üç vilayette de Sırp, Bulgar ve Yunan çeteleri himaye edilerek bunların kanlı eylemleri desteklendi. Ruslara karşı diplomatik destek vaat ederek 1878'de Kıbrıs'a el koyan İngiltere, 1882'de de Mısır'ı işgal etti.

İngiltere Kralı VII.Edward ile Rus Çarı II.Nicola'nın 9-10 Haziran 1908'de Reval'de yaptıkları görüşme, özellikle genç ve eğitilmiş Osmanlı subayları arasında büyük yankı uyandırdı. Bunun sebebi, "Büyük ameliyat korkusu"ydü.¹¹ Rusya-İngiltere ittifakı artık gözler önündeydi. Cermenlerin (Almanların) doğuya yayılma siyasetine Slav (Rus) ve Anglikan (İngiliz) vetosu denen bu görüşme, safları iyice belirgin hale getirmişti. İngiltere, Almanya'ya karşı, Rusları Osmanlı toprakları konusunda serbest bırakıyordu.¹²

Reval'deki Rus-İngiliz görüşmeleri, II.Meşrutiyet'in ilanına (23 Temmuz 1908) giden süreci hızlandırdı. Padişah II. Abdülhamid'in 1878'de kapattığı Meclis'in yeniden açılmasını isteyenler, daha özgür bir siyasi iklimde, düşmanların her oyunu daha kolay baş edilebileceğini düşünüyordu. Öyle olmadı. Düşmanlar, bu yeni dönemin başarılı olma ihtimalini göz ardı edemezlerdi. II.Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra, Avusturya, 1878'den beri yönetimi altında tuttuğu Bosna-Hersek'i sınırlarına kattı (5 Ekim 1908). Aynı gün Bulgar Prenslığı, Bulgar Krallığı adıyla bağımsızlık ilan etti. Ertesi gün Girit, Yunanistan'a katıldı. 1910'da Arnavutluk'ta isyan çıktı. 1911'de İtalya, Libya ve 12 Adalar'ı işgal etti.

11 Mehmet Okur, *Selçuk Ural, Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye*, Aktif Yayınevi

12 "Yaşadığımız Yüzyıl", 1.Fasikül, *Yıllarboyu Tarih*, Nisan 1978.

Goben (Yavuz) ve Breslav (Midilli) zırhlıları Türk sularında.

8 Ekim 1912’de başlayan Balkan Savaşı’nda, Rus şemsiyesi altındaki Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan ittifakı karşısında korkunç bir hezimet yaşandı. Balkanlardaki son topraklar da elden çıktı. Savaş sırasında o topraklarda 400 bin Müslüman öldürüldü. 450 bin Müslüman da Anadolu’ya göç etti.¹³

1914’te Arapların yaşadığı bölgeler İngiltere ve Fransa’nın kıskırttığı ayrılıkçı ayaklanmalar ve hareketlerle kaynıyordu. İzmir’de Rum, Doğu’da Ruslarla işbirliği içindeki Ermeni çeteleri isyan halindeydi. Oluk oluk kan dökülüyordu. Rus, İngiliz, Fransız Konsoloslukları çetelere dağıtılan silahlarla doluydu.¹⁴ Ve Rus Dışişleri Bakanı Sazanov, 23 Mart 1914’te Çar’a “Boğazlar için harekete geçmek lazım.” diyordu.¹⁵

Asırların kandan çizgilerle oluşturduğu felaket sergisine eklenen son tablo ise çok korkunçtu. İngiltere, Fransa ve Rusya’nın ağır baskısı sonunda 8 Şubat 1914’te Rusya ile ikili anlaşma şeklinde düzenlenen “Ermeni İslahatı”, Anadolu’nun doğusunda

13 R.Ş.Apuhan, *a.g.e.*, s.108.

14 Necdet Kurdakul, *Osmanlı İmparatorluğu’ndan Ortadoğu’ya*, Timaş Yayınları, s.125.

15 Ali İhsan Sabis, *I.Dünya Harbi*, c. 1, s. 30.

Ermenilerin bulunduğu 6 Vilayeti iki gruba ayırıyor, başlarına birer yabancı müfettiş atıyordu! Bu müfettişlerin, Valiler dâhil bütün memurları atama ve görevden alma yetkisi vardı. Bunun adı, gelecekte bölgenin elden çıkmasıydı. Savaş başlayınca uygulanmayan bu ıslahat (!), sıranın artık Anadolu'nun parçalanmasına geldiğini gösteriyordu.¹⁶ Bu düzenlemenin gösterdiği bir şey daha vardı. Osmanlı için siyasi yalnızlık uçsuz bucaksız bir tehlikeydi. 1914'te Türkiye'yi Almanya ile bir askerî ittifaka mecbur eden baş sebep de işte bu siyasi yalnızlıktı.

Osmanlı yönetimi, İtilâf devletlerinin zaferiyle yalnız Arap bölgelerinin değil, Anadolu'nun da paylaşılacağını görmüştü.¹⁷

Savaş yaklaşırken, yönetim, savaşta tarafsız kalmak için İngiltere, Fransa ve Rusya nezdinde çeşitli girişimlerde bulundu. Bu devletlerden istenen, Osmanlı toprak bütünlüğünün kayıtsız şartsız garanti edilmesi idi. Bu garanti verilmediği gibi onlar da Osmanlı'dan savaşta kayıtsız şartsız tarafsız kalmasını ve yine Boğazları kayıtsız şartsız açık tutmasını istediler. İstanbul'la birlikte Kafkas sınırlarından İskenderun'a uzanan çizginin doğusunu isteyen Rusya ve Arap petrol bölgelerini isteyen İngiltere ile bir anlaşmaya varmak mümkün görünmüyordu. Fransa'nın öncelikli hedefi öteden beri Suriye'ydi. Sonuçta Almanya ile ittifak halinde savaşa girme kararı verildi.

Dâhiliye Nazırı Talat Bey, İtilaf büyükelçilerine diyordu ki: "İstiklâl ve toprak bütünlüğü teminatı verirsiniz tarafsız kalacağız. Rusya'nın Almanya'yı ezip Güney Slavlarıyla birlikte İstanbul'a gelmesini bekleyemeyiz."¹⁸ Bahriye Nazırı Cemal Paşa ise şöyle diyecektir: "Rus'un galibiyetiyle, İngiliz, Fransız, Rus kahrına

16 *Osmanlı Devleti Tarihi*, editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, c. I, s.125.

17 Ekmeleddin İhsanoğlu, *a. g. e.*, s.126.

18 Ali İhsan Sabis. *Harp Hatıralarım*, c. 2, s. 44.

düşecektik. Kendimizi müdafaa etmeyi, başaramazsak şan dolu tarihe namusla son vermeyi seçtik.”¹⁹

Kapitülasyonlardan kurtularak tam bağımsız olmak, “2.5 asırdır başımıza bela olan” Rus’u çökertmek, Anadolu’nun doğusunu yabancı müfettişlere bağlayan anlaşmayı yırtıp atmak da savaşa girilmesinin sebepleri arasında sayılır.

Almanya’nın hesabıysa elbette başkadır. Batı cephesinde sıkışmış olan Almanya, Türklerin savaşa girişiyle rahatlayacaktır. Bu takdirde Ruslar kuvvetlerinin bir kısmını Kafkasya’ya çekecek, İngilizler Batı cephesinde zayıflayacaktır.

Osmanlı henüz savaşa girmemişti ama İtilaf Devletleri ona çoktan savaş ilan etmişti. Ruslar, Romanya’dan alınan 30 bin çuval una 4 Eylül’de Varna açıklarında el koydu. Rusya öteden beri doğuda Osmanlı sınırlarını geçip duruyordu ve son zamanlarda buna hız vermişti. İngilizler Hicaz Postası’nı engelledi. Parası ödenmiş iki savaş gemisini teslim etmediler. İngiliz savaş gemileri Şattülrap’ta dolaşip duruyorlardı. İngiltere daha I.Dünya Savaşının başladığı gün, Osmanlı toprağı olan Kıbrıs’a el koymuştu.²⁰

Osmanlı Devleti, 2 Ağustos 1914’te genel seferberlik ilan etti. iki gün sonra da Boğazlar savaş gemilerine kapatıldı, Çanakkale Boğazı’nın mayınlanmasına başlandı. Türkiye-Almanya gizli ittifak anlaşması da 2 Ağustos’da Sadrazam Sait Halim Paşa’nın yalısında imzalandı. Toplantıya Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili 32 yaşındaki Enver Paşa, Dâhiliye Nazırı Talat Bey, Meclis Başkanı Halil Bey ve Sadrazam Sait Halim Paşa ile Almanya Büyükelçisi Baron von Wagenheim katıldı. Anlaşmadan bazı kabine üyelerinin bile haberi olmadı. Meclis ise zaten aynı gün dağılmıştı.

2 Ağustos’da İngiltere’de yaşanan şu olay da önemliydi. O gün, İngiltere’den satın alınıp Sultan Osman ve Reşadiye isimleri

19 Ekmeleddin İhsanoğlu, *a. g. e.*, s. 238.

20 *Çanakkale Muharebatı Osmanlı Genelkurmayı*. s. 8.

verilen, parası tamamen ödenmiş iki dretnota İngilizler teslim töreninden yarım saat önce el koydular. Türk tarafı bu gaspı şiddetle protesto etti. Gemileri teslim almak üzere oraya bin asker ve mürettebat gitmişti. Alan Palmer, Rauf (Orbay) Bey'in "Şiddetli" dediği²¹ protestonun "Çarpışma" olduğunu yazar.²² Churchill, bu gemilerin karşılığında Türkiye'ye haftada bir ödemeli, günde bin sterlin tazminat teklif etti. Fakat bir şartı vardı: Ödemeler, Türkiye savaşta tarafsız kaldığı müddetçe yapılacaktı!²³

10 Ağustos'da Tümamiral Wilhelm Souchon Komutasındaki Alman Goeben ve Breslau savaş gemileri Çanakkale Boğazı önüne gelerek geçiş izni istedi. İzin verildi, gemiler Çanakkale'ye demirledi. Ertesi gün gelen ve geçiş izni verilmeyen iki İngiliz kruvazörü, Boğaz'ın girişini ablukaya alıp ticaret gemilerini denetlemeye başladı.²⁴ 12 Ağustos'da İngilizlere bu gemilerin satın alındığı bildirildi. İlkine Yavuz, ikincisine Midilli adı verilen gemilere 16 Ağustos'da Türk Bayrağı çekildi. 20 Ağustos'da, Boğaz önünde abluka uygulayan 17 İngiliz savaş gemisi vardı.²⁵

30 Ağustos'da Alman Amiral Merten, bir kısmı topçu 160 teknik personelle Çanakkale'ye geldi. Merten ertesi gün "Başkomutanlık Yetkili Üyeliği"ne, Amiral von Usedom "Sahil Topçu ve Askerî Birlikler Müfettişliği"ne, Souchon, Donanma Komutanlığı'na atandı.²⁶

Boğaz önündeki ablukaya 26 Eylül'de iki Fransız savaş gemisi de katıldı. Aynı gün Akhisar torpidobotunun Boğaz'dan çıkışı engellenince, Türkiye, Boğaz'ı tamamen kapattı. Haliç'te bekleyen Rus gemileri Rusya'ya dönmek zorunda kaldılar. İhracatının yüzde doksanını Boğazlardan yapan Rusya' da zor günler başladı.

21 Rauf Orbay, *Siyasi Hatıratım*, s. 18.

22 Alan Palmer, *Son Üç Yüz Yıl Osmanlı İmparatorluğu*, s. 227.

23 *a.g.e.*, s. 227.

24 Saim Besbelli, *Çanakkale'de Türk Bahriyesi*. s. 7.

25 *a.g.e.*, s. 10.

26 *a.g.e.*, s. 11.

27 Ekim’de Karadeniz’e açılan Souchon komutasındaki filo, 29 Ekim’de Rus limanlarını bombaladı. Silolar ve petrol depoları havaya uçuruldu. 14 gemi, Donets gambotu ve bir mayın gemisi batırıldı. Bu olay uzun süre Almanya’nın tek taraflı tasarrufu olarak yorumlanmışsa da öyle olmadığı artık biliniyor.

31 Ekim’de Rusya doğu sınırlarımıza saldırdı. 1 Kasım’da İngiltere Akabe’yi bombaladı. 2 Kasım’da Rusya, 3 Kasım’da İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etti. Aynı gün İngilizler Boğazın girişindeki istihkâmlarımızı bombaladı. Seddülbahir’de cephanelik isabet alarak infilak etti. 5 subay, 81 er şehit oldu. Şehitlerin bir kısmı, bugün Seddülbahir’e inerken sağda görülen mezarlığa defnedildi.²⁷ Defnedilemeyenler, kendilerinden geriye hiçbir şey kalmayanlardı.

Osmanlı Devleti, 11 Kasım 1914’te İngiltere, Fransa ve Rusya’ya savaş ilan etti. Birkaç gün sonra da Padişah Mehmed Reşad, “Cihad-ı Ekber” ilan ederek bütün Müslümanları savaşa çağırırdı. Bu çağırının, sömürgeci devletlerin egemenliği altındaki Müslümanları harekete geçirmesi umuluyordu. Ne yazık ki böyle olmayacaktır.

Cihad-ı Ekber’deki şu cümle, her ne kadar Padişah’ın imzasını taşıyorsa da savaşa girme kararı veren Enver Paşa ve kadrosunun hayalidir: “Bu cihaddan mazisinin zararlarını telafi etmiş, şanlı ve güçlü bir devlet olarak çıkacağımıza eminim.” Metin şöyle biter: “Şehitlerimiz, şüheda-yı salifeye müjde-i zafer götürsün. Sağ kalanlarımızın gazası mübarek, kılıcı keskin olsun.”

Başkumandan Vekili Enver Paşa’nın beyannamesi de şu cümlelerle son bulur: “Ölümden kimse kurtulamayacaktır. Ne mutlu din ve vatan yolunda şehit olanlara. İleri, daima ileri ki zafer,

27 Gürsel Göncü-Şahin Aldoğan, *Çanakkale Savaşı, Siperin Ardı Vatan*, MB Yayınevi, s. 16.

şan, şehadet, cennet hep ileride ve zillet geridedir. Mübarek ve mukaddes şehitlerimizin ruhuna Fatiha.”²⁸

Cepheler

Başkomutanlık, 2 Ağustos 1914’te ilan edilen seferberlikten sonra 25 Eylül’de ilk hazırlıkların tamamlandığına karar verdi. Köylerden, kasabalardan, şehirlerden akan asker kafileleri kışlaları doldurmuştu. Askerlikten yeni terhis edilmiş olanların büyük çoğunluğu da yeniden silâh altına alınmıştı. Yurtdışındaki öğrenimlerini yarıda bırakıp gönüllü olarak gelen çok sayıda genç de askerlik şubelerine müracaat etmekteydi.

Seferberlik kadrosu, 780.000 asker, 464.708 tüfek, 222 ağır makineli tüfek, 1661 top ve 195.093 hayvandı. Savaş müddetince bu sayılar sürekli artacaktır.²⁹

Osmanlı orduları şu cephelerde savaştı:

- 1-Kafkas (Doğu) Cephesi; Karadeniz’den İran’a kadar.
- 2-İrak Cephesi.
- 3-Filistin-Suriye Cephesi.
- 4-Çanakkale Cephesi.
- 5-Galiçya, Makedonya, Romanya Cephesi
- 6-Yemen ve Hicaz Cephesi.
- 7-İran Cephesi. (Bölgesel savaşlar)
- 8-Libya Cephesi. (Gerilla savaşı)

İngiliz-Fransız filosunun 3 Kasım 1914’te Çanakkale Boğazı’nın girişindeki tabyalarını bombalamasından sonra yaşanan tek önemli olay, Mesudiye Zırhlısı’nın batırılması oldu. 40 yaşındaki Mesudiye Zırhlısı, yüzer batarya olarak kullanılmak üzere Sarısığlar

28 Murat Çulcu, *İkdam Gazetesi’nde Çanakkale Cephesi*, s. 80.

29 Dr. Zekeriya Türkmen, *Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılandırılması*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2001,

Koyu'na demirlemiştir. Gemi, 13 Aralık 1914'te, Amiral Carden komutasında ablukayı sürdüren filoya mensup BII denizaltısı tarafından 800 metreden torpille vuruldu. 10 subay, 14 er şehit oldu.

Bu gemiden çıkarılan toplarla donatılan Baykuş (Mesudiye) Bataryası, Boğaz'a 18 Mart 1915'de yapılan büyük hücumda Fransız zırhlısı Bouvet üzerinde birçok isabet sağlayacak, aldığı yaralarla mayın hattına sürüklenen Bouvet batacaktır...³⁰

Çanakkale Cephesi

Türklerin Avrupa'dan ve Anadolu'dan atılmaları gibi bütün Avrupa'nın paylaştığı bin yıllık bir hayal vardı. Buna “Şark Me-selesi” diyorlardı. Çanakkale Cephesi, bu hayalin gerçekleştiği yer olabilirdi. Akdeniz Seferî Kuvvetleri Başkomutanı Ian Hamilton, büyük çıkarma öncesinde askerlerine “Türkleri yalnız İstanbul'dan değil, Anadolu'dan söküp atacaksınız.” diyecektir.³¹

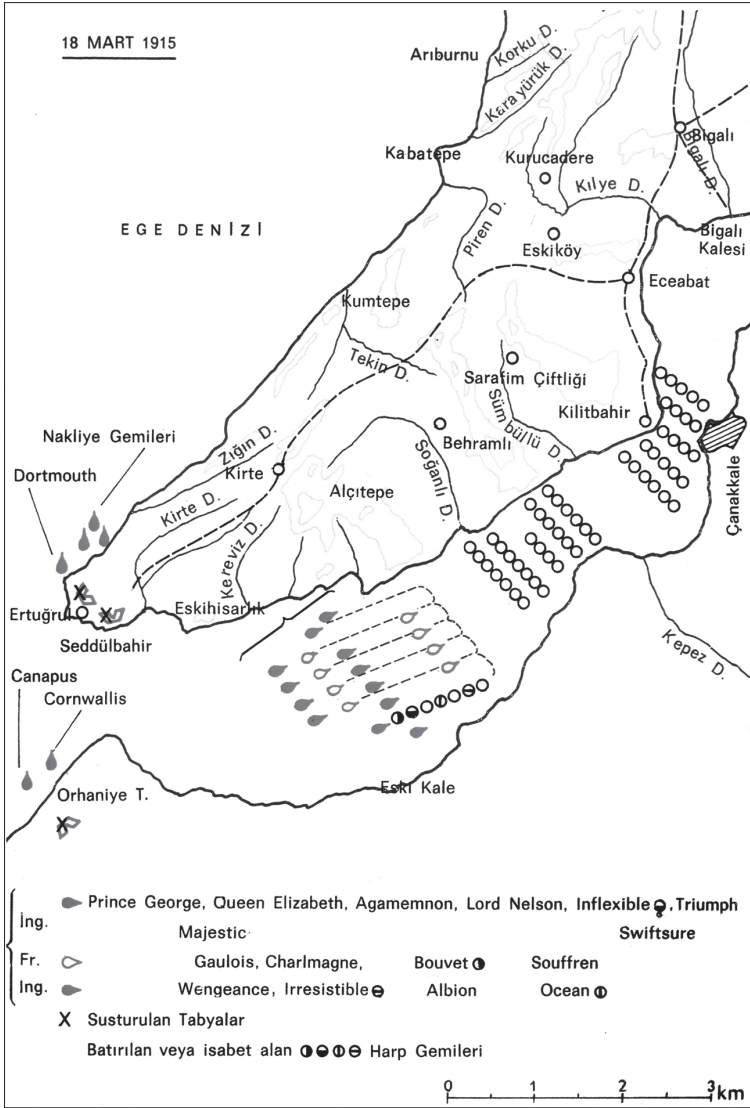
Bu hayalin gerçekleşmesi için, II. Abdülhamid'in “Düvel-i Muazzama'nın şımarık çocuğu” dediği Yunanistan'da da I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte hesaplar başlamıştı.

27 Ağustos 1914'te İngiltere Dışişleri Bakanlığına iki telgraf geldi. Bunlardan birinde Atina'daki İngiliz temsilcisi, Yunan Başbakanı Venizelos'in Yunan kara ve deniz gücünü resmen İtilaf Devletleri'nin emrine vermiş olduğunu bildiriyordu. İkinci telgrafda İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Louis Mallet, savaşın kazanılabilmesi için gerekli adımı açıklıyordu: Çanakkale'nin zorlanması.³² Hatırlamalıyız ki bu tarihte Osmanlı henüz savaşa girmemiştir. Bu iki telgraf, Londra'nın Çanakkale yürüyüşünü hızlandırdı. Kasım 1914'te Londra Çanakkale'ye bir taarruzu

30 Saim Besbelli, *a. g. e.*, s. 18.

31 R.Ş. Apuhan, *Çanakkale 1915*, s. 27.

32 C. F. Aspinal-Oglander, *Gelibolu Askerî Harekatı*, I. Cilt, s. 64. (Bu eser, İngiltere'nin Çanakkale Savaşı'na ilişkin resmi tarihidir.)

Eceabat Kılavuzu'ndan.

tartışıyordu. Bahriye I.Lordu (Deniz Bakanı) Winston Churchill, Yunan ordusu seferî planlarının hazırlanmasını çoktan istemişti.³³

İngiltere'nin Yunanistan'ı kullanma planı, buna teşebbüs ettiği her denemede Rusya engeliyle karşılaşacaktır. Rusya Yunanistan'ın İstanbul'u ele geçirmesinden korkuyor, Yunan Kralı da asker vermek için Bulgaristan'ın tarafsızlığını şart koşuyordu.

25 Kasım'da İngiliz Savaş Komitesi kabineden bütün yetkiyi almış bir durumda toplandı. Orada Churchill tarihî konuşmalarından birini yapmaktaydı. Dikkatle dinliyoruz:

“Son günlerde Suriye ve Filistin'de harekete hazırlanan Osmanlı ordusuna karşı Mısır'ı ve Süveyş Kanalı'nı korumak için oraları bölgedeki kuvvetlerle savunmayı düşünmek pasif bir harekettir. Öyle yapacağımıza oradaki kuvvetlerimizin büyük kısmından yararlanarak ve onları Avrupa'daki bir kısım kuvvetlerle de takviye ederek düşmanın en hassas yerine hücum etmek gibi aktif bir harekete girmek bana daha uygun görünüyor.

Türk Boğazlarını kastediyorum. Güçlü donanmamızın desteğindeki bir ordu ile bir vuruşta Çanakkale Boğazı ele geçirilebilir, İstanbul'a dayanacak donanma ile başta sultan sarayı olmak üzere tüm başkent yerle bir edilebilir.

Üstelik yine inanıyorum ki yenilmez armadamızın Topkapı açıklarında görülmesi bile bu hasta adamın ellerini havaya kaldırmak için yeter de artar bile.

Bu hareketin başarılı olması halinde elde edilecek faydalar o kadar büyüktür ki her türlü riski göze almaya değer. Çünkü bu sayede şimdi zor durumda olan Rusya'ya yardım elimizi uzatabilir onu canlandırabiliriz. Bulgaristan, Romanya gibi tarafsız devletleri hatta Almanya'nın yanında savaşa girmeyi düşünen İtalya'yı bile etkileyebiliriz. Kral ile Venizelos arasında bir Almanya'dan yana bir bizden yana sallanıp duran Yunanistan'ı kendi saflarımıza

33 *a.g.e.*, s. 63.

alabiliriz. Fransa cephesinde olsun Sırbistan cephelelerinde olsun kilitlenmiş görünen savaşa bir çıkış yolu bulunur.

Avrupa'nın ortasında sıkışmış Alman ve Avusturyalıları Balkanlarda da kuşatarak onları nefes alamaz hale getirebiliriz.”

Churchill, konuşmasını şöyle bağlıyordu:

“Türklerin gırtlığı bu Boğaz'dadır. Onu demir bir el ile şöyle bir sıkmak yeter. O büyük gibi görünen köhnemiş İmparatorluk, cansız kollarımıza yıkılır.”³⁴

Bu konuşma ile Londra'da tartışmalar daha da alevlendi.

2 Ocak 1915'te Rusya'nın feryadı duyuldu. Grandük Nikola, Kafkasyada zor durumda olduklarını bildiriyor ve Türkiye'ye karşı harekete geçilmesini istiyordu. Onlar doğusuna hücum ederek, Almanya'nın, Batı cephesinden asker çekmesini sağlamışlar, İngiltere ve Fransa'yı rahatlatmışlardı. Öyleyse şimdi yardım etme sırası İngiltere'deydi. Bununla birlikte Rusya, İngiltere'nin İstanbul'u tek başına ele geçirmesinden kaygılanıyor, ileri gitmemeleri konusunda İngiltere'yi uyarıyordu.³⁵

İngilizler, Boğazları Ruslara verme düşüncesini içlerine sindirmiş değildi. Ama Rusya'ya devamlı bu vaadde bulunmak zorundaydılar. 1916 Ekim'inde yayınlanan bir vesikaya göre İngiltere Başbakanı Grey, “Rusya'yı ayakta tutabilmek için böyle bir teminat esas teşkil ediyor.” diyordu.³⁶

Rusya'nın feryadı üzerine İngiliz Harbiye Nazırı Lord Kitchener, Çanakkale'ye taarruz planının ayrıntılarını araştırmaya başladı. Çanakkale'nin yalnızca donanmayla zorlanması düşüncesi giderek ağırlık kazanıyordu.

11 Ocak 1915'te Amiral Carden taarruz planını Bahriye Nezareti'ne sundu. Harp Meclisi, 13 Ocak 1915'te Çanakkale'nin

34 Mahmut Boğuşlu, *I. Dünya Harbi*, s. 102.

35 Fahri Belen, *I. Cihan Harbi'nde Türk Harbi*, c. 2, s. 134.

36 Necdet Kurdakul, *a. g. e.*, s. 155.

Şubat ayında bombardımana tutulmasına karar verdi. İngiliz donanmasının bir hamlede İstanbul'a varabileceği ve Rusya'nın buğday ihraç edebileceği haberleri Şikago borsasında buğday fiyatlarını düşürmeye başladı.³⁷

ABD'nin İstanbul Büyükelçisi Henry Morqenthau şöyle diyordu: "200 yıldan beri zaferden zafere koşan, dünyanın tek yenilmez gücü olan İngiliz Donanması'na karşı Çanakkale'deki üç-beş topun galip gelmesi nasıl umut edilebilirdi?"³⁸

İngiliz Harp Meclisi, 28 Ocak 1915'te Çanakkale'nin donanma ile geçilmesi planını onayladı. Fransa da taarruza katılmayı kabul etti. Rusya ise donanmasıyla İstanbul'a hücum etmesi teklifini "Yeterli gemim yok." diyerek geri çevirdi. Bu durum, Rusya'nın İstanbul üzerindeki düşüncesini tekrar hatırlatmasını engellemedi. Ruslar Odesa'da ordu topluyordu. İngiliz donanması Boğazları geçer geçmez bu ordu İstanbul'u işgal edecekti.³⁹

İngiltere Batı Anadolu'dan "pay" ve ayrıca Kıbrıs'ı teklif ederek Yunanistan'dan Gelibolu'ya asker çıkarmasını istedi. Ancak Yunan Kralının Bulgaristan tehlikesine karşı Selanik'te 2-3 kolordu toplanması şartı üzerine bundan vazgeçti.

İngilizlerin Çanakkale'ye denizden saldırma kararını kesinleştirdiği 28 Ocak 1915 günü, Suriye cephesinde 4. Osmanlı Ordusuna bağlı birlikler Tih sahrasında Süveyş Kanalı'na doğru yürüyordu. Kanala hücum etmelerine birkaç gün kalmıştı. Askere su isteğini azaltmak için sakız dağıtılmıştı. Yemek; peksimet, zeytin ve hurmaydı. Ve Kafkas cephesinde 28 Ocak günü, "Büyük Sarıkamış Kuşatma ve Çevirme Harekâtı" çoktan bitmiştir.

İngiliz Harp Meclisi 17 Şubat 1915'te, donanma Marmara'ya girdikten sonra kara kuvvetlerinin işgal için kullanılmasına ka-

37 Alan Moorehead, *Çanakkale Geçilmez*, s. 71.

38 Alan Moorehead, *a. g. e.*, s. 92.

39 Fahri Belen, *a. g. e.*, s. 135.

rar verdi. Donanmanın Çanakkale Boğazı'na yapacağı yıpratma hücumları ile bunu takip edecek asıl hücum bir aylık bir süre gerektiriyordu. Bu süre içinde kara kuvvetleri hazırlanmış olacaktı.⁴⁰

Bu karardan sonra 19 Şubat 1915'te Boğaz'a ilk hücum yapıldı.

Çanakkale Cephesi'nden Ne Bekleniyordu?

Çanakkale'de bir cephe açılmasının görünürdeki amaçları, Rusya üzerindeki baskının azaltılması, Almanya'ya sempati duyan İtalya'ya gözdağı verilmesi, Balkan devletlerinin tarafsızlığının veya İngiltere'nin yanında savaşa girmelerinin sağlanmasıydı.

Çanakkale Cephesi'nin daha temel sebepler ise şunlardı:

İngiltere, İstanbul'u susturarak Süveyş Kanalı ve Hindistan yolu üzerindeki Türk tehlikesini tamamen ortadan kaldırmak, diğer cepheleri bir hamlede tasfiye etmek istiyordu.

Rusya, Almanya'yla anlaşabilir ve Boğazları alıp savaştan çekilebilirdi. Bu İngiltere için bir felâket olurdu. İstanbul, İngiltere'nin en önemli hedefiydi. Ayrıca Rusya savaştan çekildiği takdirde İngiltere ve Fransa'nın Batı Cephesinde baş başa kalacakları Almanya ile baş edebilmeleri çok zor olabilirdi.

Rusya'nın Almanya'yla anlaşmadan da Boğazlara ulaşabilme ihtimali de vardı. Ruslar o sıralarda Karpatlar'ı aşmış durumdaydı. Öyleyse İngiltere İstanbul'a Ruslardan önce girmeli, ipleri elinde tutmalıydı.⁴¹

Avustralya'da gençleri Çanakkale'ye savaşmaya çağıran bir ilan.

40 Fahri Belen, *a. g. e.*, s. 136.

41 Çanakkale 1915, MSB, s. 7.

Osmanlı İmparatorluğu'nun tasfiyesinde ipler kimin elindeyse aslan payı da onun olacaktır. Bu yönden Çanakkale'de İngiltere'nin gerçek amacı Osmanlı'dan ne kalacaksa hepsiyle sömürgeciliğini talandırmaktı.